

MUSTAQILLIK YILLARIDA TA'LIM SOHASIDAGI ISLOHOTLAR

Babayev Abdulaziz Valeryevich

*Toshkent Oliy umumqo'shin qo'mondonlik bilim
yurti "Otish tayyorgarligi" kafedrası
o'qituvchisi*

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistondagi ta'lim tizimini tahlil qilingan, shuningdek, mamlakatimizda demokratik islohotlarni amalga oshirish, iqtisodiyotning barqaror rivojlantirish hamda jahon hamjamiyatiga integrasiyalashuvda siyosatning asosiy elementlaridan biri uzluksiz ta'lim tizimi ekani ta'kidlangan.

Tayanch so'zlar: ta'lim tizimi, davlat, yoshlar, islohot, qonun, ta'lim sifati.

Аннотация: В работе анализируется существующая система образования Узбекистана, а также политика по реформированию сферы образования как ключевого звена, проводимого курса реформ и обновления общества как необходимое и обязательное условие демократических преобразований в стране, устойчивого развития экономики, интеграции республики в мировое сообществе.

Ключевые слова: система образования, государство, молодежь, реформа, закон, качество образования.

Bugun O'zbekiston barcha sohalarda tarixan qisqa muddat ichida ulkan yutuqlarni qo'lga kiritdi. Mamlakatimiz o'zining mustahkam taraqqiyot yo'lidan dadil odimlab bormoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo'mondoni Islom Karimov rahnamoligida yosh avlodni tarbiyalashga, ularning dunyoqarashini milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida shakllantirishga davlat siyosati darajasida alohida e'tibor qaratilmoqda.

Buni Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bosh kotibi Pan Gu Munning quyidagi so'zlari bilan tasdiqlash mumkin: –O'zbekiston ming yillik rivojlanish maqsadlariga erishish, qonun ustuvorligini ta'minlash, inson huquqlari, onalik va bolalikni himoya qilish, ta'lim tizimini takomillashtirishda ulkan yutuqlarni qo'lga kiritdi. Ushbu muvaffaqiyatlar barqaror va inson manfaatlariga yo'naltirilgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar samarasidir¹. Binobarin, bunday yutuqlarning sabablarini, hech shubhasiz, mard va matonatli, ko'pni ko'rgan xalqimizning dunyoqarashi, siyosiy ongi va saviyasi tobora yuksalib borayotgani bilan uzviy bog'liqlikda talqin etish ayni muddaodir. Bu haqda Prezidentimiz Islom Karimov: **“buning sababi bugungi kunda hal qiluvchi kuch bo'lib maydonga chiqayotgan, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarini puxta egallagan, mustaqil va yangicha fikrlaydigan, Vatanimizning ertangi kuni uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga qodir bo'lgan navqiron yoshlarimizni biz o'zimizning**

¹ Каримов И.А. Илом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимидаги киришиш тантанали маросимида бағишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқи // Халқ сўзи, 2015 йил 11 апрель. №72 (6255).

ishonchimiz, tayanchimiz va suyanchimiz deb bilganimizdadir²,- deya alohida ta’kidlab o’tgani bejiz emas.

O’zbekistonda ta’lim tizimini tubdan isloh qilish, o’qitish sifati va mazmunini yangi bosqichga ko’tarish, malakali kadrlar tayyorlashning zamonaviy mexanizmini yaratish, o’quv dasturlari va adabiyotlarini yangilashga qaratilgan islohotlar bosqichma-bosqich, tizimli ravishda amalga oshirilmoqda.

Mamlakatimizda ta’lim-tarbiya sohasiga har yili sarflanayotgan xarajatlar yalpi ichki mahsulotga nisbatan 10-12 foizni tashkil etmoqda. Bu YUNESKOning mamlakatni barqaror rivojlantirishni ta’minlash uchun ta’limga yo’naltirilishi zarur bo’lgan investisiyalar miqdori bo’yicha tegishli tavsiyalaridan, ya’ni 6-7 foizdan qariyb 2 barobar ko’pdir³.

Oliy o’quv yurtlari moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, talabalarning yashash sharoiti hamda ijtimoiy-maishiy ob`ektlar faoliyatini yaxshilash, oliy o’quv yurtlari hududlarini obodonlashtirish, jumladan, poytaxtimizdagi “Yoshlik” talabalar shaharchasida joylashgan talabalar turar-joylarini tubdan ta’minlash bo’yicha ham keng ko’lamli ishlar amalga oshirildi. Davlatimiz rahbarining 2011 yil 20 mayda qabul qilingan “Oliy ta’lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini modernizatsiyalash va mutaxassislar tayyorlash sifatini tubdan yaxshilash to’g’risida”gi qarori oliy ta’lim muassasalari faoliyatini jahon andozalari darajasida tashkil etish, ularni zamonaviy darslik, o’quv-uslubiy qo’llanmalar, ilmiy laboratoriyalar bilan ta’minlashda muhim dasturi amal bo’lmoqda.

Hozirgi kunda yurtimiz rivojlanishida nafaqat sog’lom, balki turli xil nuqsoni bo’lgan bolalar va o’smirlar uchun, ularning nuqsonlari darajalarini inobatga olgan holda, quyidagi yo’nalishlardagi ta’lim turlari mavjud:

- maxsus maktabgacha ta’lim;
- uyda yakka tartibdagi ta’lim;
- maktabgacha umumta’lim muassasalari qoshidagi integratsiya guruhleri;
- umumta’lim maktablari qoshidagi logopediya punktlari va integratsiya sinflari;
- maxsus kasb-hunar kollejlardagi integratsiya guruhleri.

Mazkur muassasalarda ko’zi ojiz, zaif ko’ruvchi, kar va zaif ko’ruvchi, aqli zaif, ruhiy rivojlanishi sustlashgan, tayanch harakati a’zolari harakati buzilgan, nutqida murakkab nuqsoni bo’lgan bolalar ta’lim-tarbiya oladi. Mamlakatimizda alohida yordamga muhtoj bolalar va o’smirlar ta’limi, ularning nuqson turlari va uning darajalarini inobatga olgan holda, maxsus ta’limning 8 yo’nalishi (aqli zaif, ruhiy rivojlanishi sustlashgan, nutqida, ko’rishida va eshitishida nuqsoni bo’lgan bolalar) bo’yicha korreksion ta’lim tashkil etilgan.

² Каримов И.А. Илом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқи // Халқ сўзи, 2015 йил 11 апрель. №72 (6255).

³ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳ Каримовнинг мамлакатимизни 2015 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2016 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси // Халқ сўзи, 2016 йил 16 январь. №11 (6446).

Xalqaro miqyosda olib qaraydigan bo'lsak, keyingi davrda ta'lim sohasidagi islohotlarni demokratlashtirish va diskriminasiyaga qarshi kurashish natijasida jamiyatning dunyoqarashi o'zgarib, har xil toifadagi kishilar orasida yangicha yondashuv, ya'ni inklyuziv ta'lim loyihalari ishlab chiqildi⁴.

Binobarin, Konstitutsiyamizning 41-moddasida ham **“Har kim bilim olish huquqiga ega. Bepul umumiy ta'lim olish davlat tomonidan kafolatlanadi. Maktab ishlari davlat nazoratidadir”**⁵ deb belgilab qo'yilgan.

O'zbekistonda ta'lim tizimida olib borilayotgan sa'y-harakatlar, erishilayotgan natijalar xalqaro hamjamiyat tomonidan ham alohida e'tirof etilayotgani diqqatga sazovor. Albatta, bunda davlatimiz rahbarining tashabbusi bilan ishlab chiqilib, hayotga izchil tatbiq qilinayotgan “Ta'lim to'g'risida”gi qonun, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, maktab ta'limini rivojlantirish davlat umummilliy dasturi va boshqa muhim huquqiy hujjatlar dasturilamal bo'lmoqda. Bu mustahkam huquqiy asos kelajagimiz vorislariga zamonaviy standartlar asosida ta'lim-tarbiya berish, iqtidori va iste'dodini yuzaga chiqarish, ularni sog'lom va barkamol etib tarbiyalash imkonini bermoqda.

Yosh avlodga jahon talablari darajasida zamonaviy ta'lim-tarbiya berish, ilg'or o'qitish uslublarini joriy etish, yangi ilm dargohlari faoliyatini yo'lga qo'yish, qisqacha aytganda, o'sib kelayotgan yosh avlodni barkamol etib voyaga yetkazish bugungi islohotlardan ko'zda tutilgan pirovard maqsaddir. Qolaversa, bugungi kunda malakali professor-o'qituvchilarni tayyorlash, qayta tayyorlash va tajribasini oshirish, pirovardida yosh avlodni har tomonlama yetuk qilib tarbiyalash hayotiy zaruratga aylangan.

Shu ma'noda Prezidentimizning 2015 yil 12 iyunda qabul qilingan “Oliy ta'lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora- tadbirlari to'g'risida”gi farmoni bu borada g'oyatda muhim ahamiyat kasb etdi. Chunki ushbu farmon yurtimizdagi oliy o'quv yurtlari professor-o'qituvchilarining kasb darajasi va malakasini muttasil oshirib borish, ularni bugungi kun talablariga muvofiq muntazam qayta tayyorlashning takomillashtirilgan tizimini joriy etish asosida yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash sifatini tubdan oshirishga qaratilgan.

Farmonda, xususan, oliy o'quv yurtlari professor-o'qituvchilarining pedagogik va kasb darajasini muntazam oshirish asosida ularning qonunchilik normalari, nazariya, ilmiy va amaliy tadqiqotlar, texnologik taraqqiyot va o'qitilayotgan fanlar bo'yicha innovasiyalar, shuningdek, o'quv jarayonini tashkil etishning zamonaviy uslublari sohasidagi so'nggi yutuqlarni chuqur o'rganishi alohida qayd etilgan. Oliy ta'lim sohasida oliy o'quv yurtlarining professor-o'qituvchilarini muntazam qayta tayyorlash bo'yicha mutlaqo yangi, takomillashtirilgan tizim joriy qilindi. 15 ta tayanch oliy o'quv yurtida oliy ta'lim

⁴Халикулова Х. Ўзбекистонда инклюзивтаълимни ривожлантириш борасида халқаро ҳамкорлик (1996-2014 йиллар мисолида) // Ижтимоий фикр. Инсон ҳуқуқлари. 2015. №2(70). Б.39.

⁵Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Т.: Ўзбекистон, 2014. Б.15.

muassasalari rahbarlari va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash hamda malakasini oshirish kurslari tashkil etildi. Mazkur kurslarda oliy o'quv yurtlarining 2 ming 700 ga yaqin o'qituvchisi malaka oshirdi⁶.

Bundan tashqari, mamlakatimizda 11 milliondan ziyod kishi internetdan muntazam foydalanadi. Ularning asosiy qismi o'quvchi-yoshlardir. Hozirgi kunda umumta'lim maktablarida qariyb 4,5 million bola tahsil olmoqda. Sakkiz yildan oshdiki, barcha maktablar yagona Ziyonet tarmog'iga ulangan. Mazkur tarmoq Uz domenidagi eng yirik axborot-ta'lim resursi hisoblanadi. Unda yoshlar uchun foydali va ahamiyatli axborot manbalari, darslik va o'quv qo'llanmalar, turli sohalarga doir adabiyotlar, media mahsulotlar, multimedia vositalari, ta'lim maqsadida foydalaniladigan bir qator interfaol xizmatlar jamlangan⁷.

Shu sabab, o'qituvchilarning global internet tarmog'i, multimedia tizimlari va masofadan o'qitish usullaridan foydalangan holda, zamonaviy innovatsion pedagogika, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini egallashi va ularni o'quv jarayoniga faol tatbiq etishi, oliy o'quv yurtlari pedagog kadrlarining chet tilini amaliy o'zlashtirish darajasini oshirishi kabi zamonaviy talablar qo'yilmoqda. Bu esa, o'qituvchidan ham o'z ustida muntazam ishlashni talab qiladi.

Eng asosiysi, bunday mezonlarning barchasi mamlakatimizda bilimli, dunyoqarashi keng yoshlarni tarbiyalash, talabalarni eng istiqbolli yo'nalishlardagi tadqiqotlarga jalb qilish uchun ulkan imkoniyatlar eshigini ochadi. Ayniqsa, o'qituvchilarning amaliy jihatdan chet tillarini bilishi ularning ushbu sohadagi xalqaro ilg'or tajriba va yutuqlardan xabardor bo'lish, samarali tajribalarni ta'lim jarayoniga tatbiq etishini ta'minlaydi. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 10 dekabrda qabul qilingan "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorining muhim ahamiyatga ega ekanini qayd etish lozim.

Oliy ta'lim yo'nalishida izchil rivojlantirilayotgan xalqaro hamkorlik samarasida O'zbekistonda xorijdagi nufuzli oliy o'quv yurtlarining oltita, jumladan, Toshkent Xalqaro Vestminster universiteti, Turin politexnika universiteti, M.Lomonosov nomidagi Moskva davlat, G.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot, I.Gubkin nomidagi Rossiya neft va gaz universitetlari, Singapur menejmentni rivojlantirish institutining filiallari faoliyat yuritmoqda.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturida ko'zda tutilganidek, ta'limning barcha bosqichlari uzviyligiga erishish, akademik litseylar, kasb-hunar kollejlari hamda oliy o'quv yurtlari o'rtasida uslubiy-amaliy hamkorlik, axborot almashish yo'lga qo'yilgani o'zining yuksak samaralarini berayotir.

Shu o'rinda ta'kidlash joizki, Mustaqil davlatlar hamdo'stligi mamlakatlari orasida birinchi bo'lib O'zbekistonda oliy ta'limning zamonaviy ikki bosqichli -

⁶Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳ Каримовнинг мамлакатимизни 2015 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунларива 2016 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси // Халқ сўзи, 2016 йил 16 январь. №11 (6446).

⁷ Мухаммаджонов О. Бола ҳуқуқлари: халқаро ва миллий мезонлар // Адолат, 2015 йил 12 июнь. №25 (1036).

bakalavriat va magistratura yo'nalishiga o'tilgani tizimdagi eng muhim o'zgarishlardan biridir.

Yoshlarni har tomonlama barkamol qilib voyaga yetkazishda sportning ham ahamiyati beqiyosdir. O'zbekiston Bolalar sportini rivojlantirish jamg'armasi mablag'lari hisobidan o'tgan davr mobaynida 1500 dan ortiq zamonaviy sport inshootlari qurildi. Har yili bo'lib o'tadigan, uch bosqichdan iborat (maktab o'quvchilari uchun "Umid nihollari", litsey va kollej o'quvchilari uchun "Barkamol avlod", oliy o'quv yurti talabalari uchun "Universiada") sport musobaqalari tizimi shakllantirildi. Bu esa yuz minglab bolalar, o'smirlar, yigit va qizlarni jismoniy tarbiya va sportga jalb etish imkonini bermogda⁸.

Bu haqda so'z yuritganda, birgina o'tgan yili 1 ming 668 nafar sportchimiz, jumladan, 567 nafar qizimiz 165 ta xalqaro musobaqada ishtirok etib, 983 ta medalni qo'lga kiritganini, yosh iqtidorli musiqachi va ijrochilarimiz nufuzli xalqaro tanlovlarda 137 ta sovrinli o'ringa sazovor bo'lganini va ularning 76 tasi Gran-pri va birinchi o'rin ekanini aytish joiz⁹.

Xulosa qilib aytganda, eng muhimi, xalqimiz ongida ta'lim-tarbiya tizimiga nisbatan katta o'zgarishlar paydo bo'ldi, yoshlarimiz o'rtasida esa bilim olishga bo'lgan intilish va qiziqish kuchaydi. Bugun iqtidorli yoshlarimiz yurtimizdagi yangi, eng zamonaviy talablar asosida faoliyat yuritayotgan tarmoqlarda murakkab texnologiyalarni boshqarmoqda, ilm-fan, madaniyat, sport sohalarida ulkan yutuq va marralarni qo'lga kiritmoqda. Bu ham bo'lsa – davlatimiz rahbari va hukumatimizning zamon bilan hamnafas ish yuritishi, ta'lim-tarbiya tizimiga bo'lgan beqiyos g'amxo'rliqi va keng ko'lamli ta'lim islohotlari jarayoniga alohida e'tibor berib kelayotganligining samarasidir. Zotan, har bir mamlakatning buguni va kelajagi, tom ma'noda, ta'lim tizimining qay darajada rivojlangani, yosh avlodni tarbiyalash uchun yaratilgan shart-sharoitlar bilan belgilanadi.

Summary: In work is analyzed existing system of education Uzbekistan, as well as the policy on reform spheres of education, as key of area, conducted course of the reforms and renovations society, as necessities and obligatory condition of the democratic transformations in country, firm development of the economy, integrations of the republic in world community.

Key words: education system, state, the youth, reform, law, quality of education.

⁸ Мухаммаджонов О. Бола ҳуқуқлари: халқаро ва миллий мезонлар // Адолат, 2015 йил 12 июнь. №25 (1036).

⁹ Соғлом халқ, соғлом миллат буюк ишларга кодир бўлади // Халқ сўзи, 2016 йил 12 февраль. №30 (6465).